

10. Онікієнко В.В. Самозайнятість населення: процес формування та деякі проблеми// Зайнятість та ринок праці. Вип..3.- К.:НЦЗРП,1996 – С. 31.
11. Пирожков С.И. О концепции трудового потенциала населения // Современная концепция трудового потенциала: Сб. научн.трудов. - Киев, 1990. С. 4-21.
12. Сергеева Г.П., Чижова Л.С. Трудовой потенциал страны. - М., 1982.
13. Струмилин С.Г. Избранные произведения. Т.3: Проблемы экономики труда. - М.: Экономика, 1964. - 246 с.
14. Указ Президента України «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року» від 3 серпня 1999 р. №958/99 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/958/99>.
15. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: Монографія / НАН України, Інститут економіки промисловості. –Донецьк, 2005.–502 с.
16. Якуба К.І. Жінки в трудовому потенціалі села. - Київ: «ІАЕ УААН», 1998. - 280 с.

С.В. Коваленко, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Сутнісна характеристика соціально-економічної категорії „трудовий потенціал сільської місцевості”

Протягом останніх років суттєво загострилися проблеми у сфері збереження і розвитку трудового потенціалу сільської місцевості. Така ситуація стала наслідком невдалих економічних реформ, демографічної та економічної кризи. Українське село втратило свою привабливість для проживання, роботи і розвитку особистості.

Питання сутності трудового потенціалу стали предметом наукового дослідження значного кола вчених. Але в той же час недостатньо приділено уваги дослідженню категорій «трудовий потенціал сільської місцевості».

Метою статті є вивчення особливостей сучасних підходів до розуміння поняття «трудовий потенціал» з урахуванням особливостей трактування даної категорії щодо сільської місцевості.

В статті розглянуто основні підходи до трактування поняття «трудовий потенціал», «трудовий потенціал АПК» «трудовий потенціал сільської місцевості», запропоновано власну інтерпретацію поняття «трудовий потенціал сільської місцевості».

потенціал, трудовий потенціал, трудовий потенціал АПК, трудовий потенціал сільської

Одержано 29.10.13

УДК 330.1

Г.О. Козинець, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Теоретико-методичні аспекти управління інтелектуальним капіталом

У статті розглянуто різні підходи до визначення сутності поняття «управління інтелектуальним капіталом», запропоновано авторське тлумачення досліджуваного поняття та охарактеризовано основні складові елементи процесу управління інтелектуальним капіталом підприємства.

управління інтелектуальним капіталом, управління знаннями, суб'єкт та об'єкт управління інтелектуальним капіталом підприємства, принципи, функції, методи управління інтелектуальним капіталом, фактори зовнішнього та внутрішнього середовища

Г. А. Козинец

Кировоградский национальный технический университет

Теоретико-методические аспекты управления интеллектуальным капиталом

В статье рассмотрено разные подходы к определению сути понятия «управление интеллектуальным капиталом», предложено авторское толкование исследуемого понятия и охарактеризовано основные составляющие элементы процесса управления интеллектуальным капиталом предприятия.

управление интеллектуальным капиталом, управление знаниями, субъект и объект управления интеллектуальным капиталом предприятия, принципы, функции, методы управления интеллектуальным капиталом, факторы внешней и внутренней среды

У сучасних умовах глобалізації та формування інноваційної економіки, держави та суб'єкти підприємницької діяльності зазнають важливих змін, пов'язаних зі зростанням ролі та розширенням масштабів використання нових знань, втілених у формі інтелектуального капіталу. Успішний розвиток, економічна міць та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, регіонів, держави в цілому сьогодні залежать від їх здатності накопичувати та ефективно використовувати інтелектуальний капітал. За таких умов виникає гостра необхідність в активізації досліджень з питань ефективного управління інтелектуальним капіталом.

На сьогодні темі формування та розвитку інтелектуального капіталу присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: Т. А. Стюарт, К. Неларін, Е. Демінг, Р. Уільямс С. Валдайцев, О. Морозов, О. Грішнова, О. Кендюхов, Н. Мухачева, Д. Попов, С. Хомич, С. Ілляшенко, Т. Иванова та інші. Однак поглибленого дослідження потребують питання теоретико-методичного обґрунтування управління інтелектуальним капіталом.

Метою статті є розкриття сутності поняття «управління інтелектуальним капіталом» та дослідження його основних складових елементів.

На нашу думку, вивчення питання управління інтелектуальним капіталом варто розпочати з визначення його сутності. На сьогодні в економіці не має єдиного підходу до його трактування. Розглянемо деякі з визначень детальніше (табл. 1).

Таблиця 1 – Сутність поняття «управління інтелектуальним капіталом»

Автор	Визначення поняття «управління інтелектуальним капіталом»
С. Хомич [13]	Система дій під впливом різних факторів та стимулів, які забезпечують трансформацію в ланцюжку «знання – інтелектуальний капітал – інноваційна діяльність – інновації».
Н. Мухачева Д. Попов [11]	Пошук способів ефективного створення та використання знань та інформації задля досягнення поставлених цілей, пов'язаних з підвищенням ефективності інтелектуальної праці робітників та використанням продуктів цієї праці для стійкого розвитку організації.
С. Белоус-Сергеева [8]	Процес внесення змін у параметри формування та використання інтелектуального капіталу для досягнення підприємством поставлених економічних цілей.
В. Липчук Т. Липчук [9]	Процес, складовими частинами якого є планування, організація, реалізація та контроль процесів відтворення інтелектуального капіталу.
Т. А. Стюарт [1]	Управління явними та неявними знаннями організації.

Джерело: складено автором на основі джерел [13, 11, 8, 9, 1]

Як видно з табл. 1, в економічній літературі особливості управління інтелектуальним капіталом досліджуються найчастіше на мікроекономічному рівні.

Деякі автори, серед яких Н. Мухачева, Д. Попов та С. Белоус-Сергеева у своїх визначеннях схилиються до думки, що управління інтелектуальним капіталом – це насамперед управління формуванням (створенням) та використанням інтелектуального капіталу з метою досягнення підприємством поставлених цілей.

У свою чергу, В. Липчук та Т. Липчук розглядають управління інтелектуальним капіталом з точки зору основних функцій менеджменту.

На противагу попереднім науковцям, С. Хомич у своєму визначенні відзначає вплив різних факторів середовища на процес управління інтелектуальним капіталом та порівнює цей процес із перетворенням знань в інновації, як кінцевий результат управління.

Також варто відзначити, що в деяких з розглянутих тверджень об'єктом управління є інтелектуальний капітал (С. Белоус-Сергеева, В. Липчук, Т. Липчук), а в інших – знання та інформація. Так, наприклад, Т. А. Стюарт вважає, що управління інтелектуальним капіталом – це насамперед управління явними та неявними знаннями, а точніше, перетворення неявних знань у явні. Тобто, фактично відбувається ототожнення понять «управління інтелектуальним капіталом» та «управління знаннями».

Наведені вище визначення підтверджують важливість управління знаннями в управлінні інтелектуальним капіталом, проте ми вважаємо, що таке ототожнення не є правомірним. На нашу думку, управління знаннями є однією зі складових процесу управління інтелектуальним капіталом. Пропонуємо для уточнення суті управління інтелектуальним капіталом розглянути підходи до визначення суті поняття «управління знаннями» наведені в табл. 2.

Таблиця 2 – Сутність поняття «управління знаннями»

Автор	Визначення поняття «управління знаннями»
Ю. Полякова [12]	Діяльність усіх ланок корпоративного менеджменту, пов'язана з аналізом та ефективним використанням знань співробітників задля досягнення цілей організації.
Т. Іванова [5]	Стратегія, яка трансформує усі види інтелектуальних активів у більш високу продуктивність та ефективність, нову вартість та підвищену конкурентоспроможність; сукупність стратегічних та оперативних зусиль, спрямованих на підвищення використання інтелектуального капіталу організації з метою підвищення результативності (прибутковості) компанії; дисципліна, яка забезпечує інтегрований підхід до створення, збору, організації, доступу та використання інформаційних ресурсів організації; комбінація окремих аспектів управління персоналом, інноваційного та комунікаційного менеджменту, а також використання інформаційних технологій в управлінні організаціями.
М. Марінічева [3]	Процес, що охоплює обмін знаннями, управління зовнішніми потоками інформації, навчання, структурування знань в компанії, спільну роботу в об'єднаннях, управління взаємовідносинами з клієнтами.
У. Букович Р. Уільямс [2]	Процес, за допомогою якого організації вдається отримувати прибуток з певного обсягу знань та інтелектуального капіталу, що перебувають у її розпорядженні.

Джерело: складено автором на основі джерел [12, 5, 3, 2].

На нашу думку, наведені вище визначення більш детально розкривають суть управління інтелектуальним капіталом. Так, у визначеннях, запропонованих Т. Івановою, дослідниця деталізує цілі управління інтелектуальним капіталом, включаючи до них створення нової вартості (прибутку) та підвищення конкурентоспроможності. Також автор наголошує на стратегічному характері управління інтелектуальним капіталом та підкреслює взаємозв'язок управління інтелектуальним капіталом та таких понять, як управління персоналом, інноваційний та комунікаційний менеджмент, інформаційні технології.

У свою чергу, М. Марінічева звертає нашу увагу на те, що формування знань в компанії відбувається за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх потоків інформації.

Ю. Полякова основне джерело інтелектуального капіталу компанії вбачає в знаннях співробітників.

На противагу попереднім вченим У. Букович та Р. Уільямс занадто поверхнево розкривають сутність управління знаннями, зосереджуючи увагу лише на цілі управління.

Узагальнюючи наведені вище підходи, пропонуємо наступне визначення суті поняття «управління інтелектуальним капіталом» на рівні підприємства.

Управління інтелектуальним капіталом підприємства – це процес формування під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, за допомогою методів та інструментів управлінського впливу інтелектуальних ресурсів підприємства та забезпечення ефективного подальшого їх використання у процесі виробництва інноваційних продуктів та послуг з метою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, прибутковості, забезпечення стабільного економічного та інноваційного розвитку підприємства.

Розглянемо детальніше основні елементи управління інтелектуальним капіталом на мікрорівні.

Суб'єктом управління інтелектуальним капіталом підприємства є керівництво та спеціалісти підприємства, які мають достатні посадові повноваження, а також володіють необхідними компетенціями.

Л. Корабліна вважає, що об'єктом управління інтелектуальним капіталом є знання [8]. Проте, більшість дослідників, серед яких і Т. А. Стюарт, Є. Балашов, С. Белоус-Сергеева, В. Липчук, Т. Липчук, схилиються до думки, що до об'єкту управління належить сукупний інтелектуальний капітал компанії та безпосередньо його складові.

На думку Т. А. Стюарта, інтелектуальним капіталом неможливо управляти, допоки він не буде зосереджений за стратегічно важливими напрямками розвитку компанії, де від ефективного управління ним будуть залежати результати її діяльності. На думку вченого, до важливих місць зосередження інтелектуального капіталу належать: «голови співробітників компанії, її структура та споживачі», або іншими словами, людський, структурний та споживчий капітали. Таким чином, дослідник пропонує здійснювати управління сукупним інтелектуальним капіталом організації шляхом управління окремими його складовими на основі врахування їх взаємозв'язку, взаємовпливу та взаєморозвитку [1]. З поглядами Т. А. Стюарта погоджується й О. Гапоненко, який головним принципом ефективного управління інтелектуальним капіталом організації вважає підтримання синергетичного зв'язку між окремими його складовими [4].

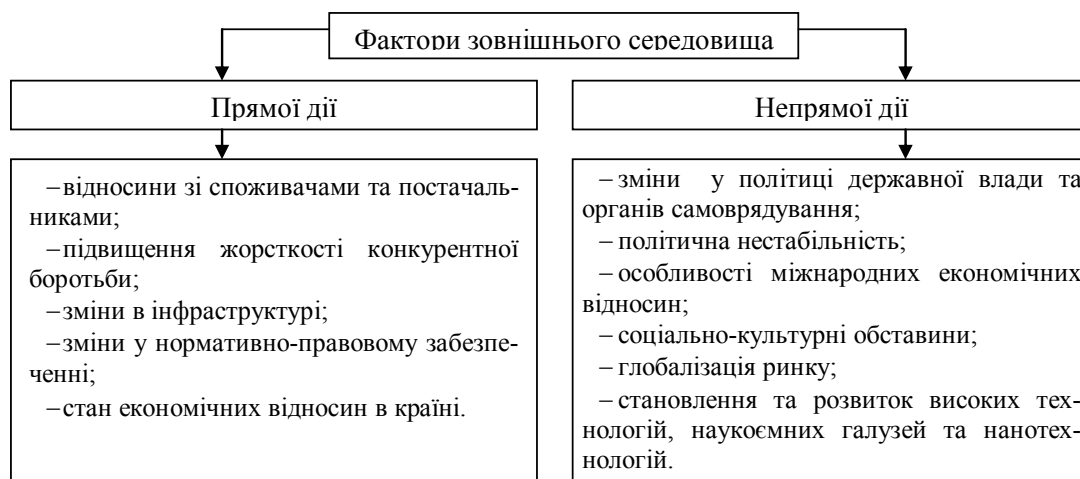
На думку С. М. Ілляшенко, управління інтелектуальним капіталом підприємства, як і управління взагалі, повинно бути спрямоване на приведення у відповідність внутрішніх можливостей його реалізації і розвитку до зовнішніх, які генеруються ринком [6]. Тобто, під час розробки механізму управління інтелектуальним капіталом

підприємства мають враховуватися фактори зовнішнього та внутрішнього середовища організації.

Факторами внутрішнього середовища, які впливають на інтелектуальний капітал, є:

- зміни людського капіталу (у вміннях, знаннях, навичках, здібностях, досвіді);
- зміни організаційного капіталу (в організаційній культурі, лідерстві, командній роботі);
- зміни в інформаційних системах, технічному і програмному забезпеченні [10].

У свою чергу фактори зовнішнього середовища, які впливають на управління інтелектуальним капіталом підприємства, можна поділити на фактори прямої та непрямой дії, детальніше розглянуті на рис. 1.

Джерело: складено автором

Рисунок 1– Фактори зовнішнього середовища, що впливають на управління інтелектуальним капіталом

Варто відзначити, що детальний аналіз та прогнозування основних факторів інтелектуального капіталу, які впливають на його формування та активізацію, дає змогу керівництву підприємства здійснювати ефективне управління інтелектуальним капіталом.

Управління інтелектуальним капіталом має спрямовуватися на досягнення окремих цілей, які мають бути актуальними, чітко сформульованими, стимулюючими та означеними в часі. Серед них варто виділити: підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку; підвищення рівня прибутковості; системний розвиток персоналу; удосконалення бізнес-процесів тощо. Цілі, у свою чергу, конкретизуються через задачі, які є короткостроковими орієнтирами в управлінні інтелектуальним капіталом [7].

Керуюча система здійснює вплив на керовану систему через принципи, функції, методи й управлінські рішення.

Принципи управління інтелектуальним капіталом підприємства – це теоретичні положення з управління інтелектуальним капіталом, сформовані на основі загальних принципів управління. Принципи управління інтелектуальним капіталом розглядали у своїх працях О. Кендюхов [7] та О. Минченкова [10]. За їх визначенням, до основних принципів управління інтелектуальним капіталом належать: обґрунтованість, системність, неперервність, гнучкість, ефективність, зворотність зв'язку, гуманізм, емерджентність, синергізм, перспективність.

За ознакою місця в управлінському процесі виділяють загальні та конкретні функції управління. До загальних функцій управління інтелектуальним капіталом відносять: планування, організацію, мотивацію, контроль, регулювання. У свою чергу,

конкретні функції безпосередньо характеризують управлінський процес, і їхня реалізація відбувається через загальні функції управління.

Серед конкретних функцій управління інтелектуальним капіталом підприємства можна виділити [8]:

– управління інтелектуальними ресурсами підприємства як нагромадженим запасом знань, умінь, навичок, а також частиною інтелектуальних продуктів, які можуть бути повторно використані в процесі виробництва з метою їх перетворення в результати інтелектуальної діяльності;

– управління інтелектуальною діяльністю на підприємстві як економічною діяльністю соціального суб'єкта (виконавця, колективу, організації), що використовується в процесі виробництва з метою перетворення її в унікальні економічні вигоди та протікає з використанням інтелекту як знаряддя праці та інтелектуальних ресурсів як предмета праці, в результаті організації якої підприємство отримує додаткові економічні вигоди;

– управління інтелектуальними продуктами підприємства як додатковими економічними вигодами, отриманими в результаті інтелектуальної діяльності людини.

Методи управління інтелектуальним капіталом – це сукупність способів впливу керуючої системи на керовану з метою забезпечення інтелектуальної діяльності й отримання інтелектуальних продуктів. На основі методів управління інтелектуальним капіталом формуються рішення з управління – формалізовані методи управління інтелектуальним капіталом (накази, розпорядження, вказівки тощо) [8].

Традиційно методи управління інтелектуальним капіталом за характером впливу поділяють на: адміністративні (організаційно-розпорядницькі), економічні та соціально-психологічні. Окрім вище перерахованих методів, О. Кендюхов виділяє ще правові [7]. На нашу думку, такий поділ є умовним. Не можна чітко розмежувати зазначені методи, так як вони взаємопов'язані один з одним і мають багато спільних особливостей.

Сутність економічних методів полягає в тому, щоб шляхом впливу на економічні інтереси працівників й економічних контрагентів за допомогою цін, оплати праці, кредиту, прибутку, податків та інших економічних важелів створити ефективний механізм роботи.

Завдяки економічним методам керівництво підприємства позбувається необхідності переборювати інертність працівників у реалізації нових завдань, керовані процеси стають більш гнучкими й адаптивними.

Призначення соціально-психологічних методів управління інтелектуальним капіталом полягає в тому, щоб шляхом впливу на неекономічні інтереси працівників та економічних контрагентів забезпечити сприятливі умови для інтелектуальної діяльності. Соціально-психологічні методи впливають на потреби й інтереси людини й групи, їхню ієрархію, активізують творчу або виконавську діяльність, спілкування. Дані методи передбачають використання моральних стимулів, особливих способів і умов комунікації, образів, метафор й інших прийомів впливу на психологічні установки й емоційну сферу психіки працівників.

Організаційно-адміністративні або організаційно-розпорядницькі методи управління включають прийоми й способи впливу суб'єкта управління на об'єкт за рахунок авторитету, влади (указів, законів, постанов, наказів, розпоряджень, інструкцій та ін.). Ці методи встановлюють обов'язки, права, відповідальність кожного керівника й підлеглого (виконавця), а також кожної ланки й рівня управління.

Використання правових методів управління інтелектуальним капіталом передбачає: застосування законів та інших нормативно-правових актів із захисту авторських прав, прав інтелектуальної власності на торговельні знаки, промислові

зразки, винаходи тощо; застосування правових актів захисту прав інтелектуальної власності до регламентації відносин між суб'єктами управління інтелектуальним капіталом і його власниками, а також до захисту від недобросовісної конкуренції та інтелектуального піратства [7].

Отже, управління інтелектуальним капіталом підприємства – це процес формування під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, за допомогою методів та інструментів управлінського впливу інтелектуальних ресурсів підприємства та забезпечення ефективного подальшого їх використання у процесі виробництва інноваційних продуктів та послуг з метою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, прибутковості, забезпечення стабільного економічного та інноваційного розвитку підприємства.

Управління інтелектуальним капіталом підприємства здійснюється за рахунок управління окремими його складовими, з врахуванням взаємозв'язку, взаємовпливу та взаєморозвитку, що існують між ними. Також в процесі управління інтелектуальним капіталом важливим є врахування впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Значну роль в управлінні інтелектуальним капіталом відіграють методи управління, що використовуються на підприємстві. Найчастіше виділяють організаційно-адміністративні, економічні, соціально-психологічні та правові методи управління інтелектуальним капіталом.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку механізму управління інтелектуальним капіталом, що надасть змогу підвищити рівень ефективності його формування та використання, активізує інноваційний розвиток економіки.

Список літератури:

1. Stewart T.A. The Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. / Stewart T. A. – N.Y. : L., 1997. – p. 360.
2. Букович У., Уильямс Р. Управление знаниями: руководство к действию / У. Букович, Р. Уильямс. – М. : ИНФРА-М, XVI, 2003. – 178с.
3. Галынчик Т. А. Роль самообучающейся организации в развитии интеллектуального капитала и управления знаниями / Т. А. Галынчик // Вестник ОГУ. – 2009. – №9 (103). – С. 53–57.
4. Гапоненко А. Л. Управление знаниями / Гапоненко А. Л. – М. : ИПК Госслужбы, 2001. – 256с.
5. Иванова Т. Ю. Управление знаниями менеджеров устойчивой организации. Методология подхода / Иванова Т. Ю. – Ульяновск : УлГУ, 2003. – 248 с.
6. Ілляшенко С. М. Актуальні проблеми управління ІК підприємства / С. М. Ілляшенко // Механізми регулювання економіки. – 2008. – №2. – С. 92–102.
7. Кендюхов О. В. Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління: Монографія / Кендюхов О. В. – Донецьк : НАН України Ін-т економіки пром-ті; Дон УЕП, 2006. – 307 с.
8. Кузьмін Л. Є. Концептуальні засади управління інтелектуальним капіталом підприємства / Л. Є. Кузьмін, О. А. Ліпич // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №11 (125). – С. 137–144.
9. Липчук В. В. Управління інтелектуальним капіталом організації / В. В. Липчук, Т. В. Липчук // Економічна теорія. – 2006. – № 3. – С. 3–13.
10. Минченкова О. Ю. Управление персоналом организации / Минченкова О. Ю. – М. : КНОРУС, 2007. – 416 с.
11. Мухачева Н. Н. Онтологические модели и методы для управления информационно-интеллектуальными ресурсами организации / Н. Н. Мухачева, Д. В. Попов // Вестник УГАТУ. – 2011. – Т. 14. – №1 (36). – С. 123–135.
12. Полякова Ю. Управление знаниями как фактор развития интеллектуального капитала / Ю. Полякова // Человек и труд. – 2006. – №8. – С. 50–52.
13. Хомич С. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом в сучасних умовах / С. В. Хомич // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2012. – №3 (59). – С. 223–229.

Galyna Kozinets

Kirovograd National Technical University

The theoretical and methodological aspects of managing intellectual capital

The main task of the article consists in the determining the essence of the notion «managing intellectual capital» and in the research of its basic components.

In the article are examined current approaches to defining the essence of the notion «managing intellectual capital», described its interconnection with the concept of «knowledge management» and as a result formulated the author's definition of the notion «managing intellectual capital». Also in the article are considered the main components of intellectual capital management process and described the impacts of external and internal environment on the management of intellectual capital.

The main elements of intellectual capital management include: subject, object, principles, functions and management techniques. The main methods of management of intellectual capital are organizational-administrative, economic, social-psychological and legal.

managing intellectual capital, subject, object, functions, methods

Одержано 23.10.13

УДК 658

М.М. Корман, доц., канд. іст. наук

Тернопільський національний економічний університет

Емоційний інтелект персоналу як основа ефективного розвитку організації

У статті розглянуто взаємозв'язок і взаємозалежність емоційного інтелекту персоналу та ефективного розвитку організації. Виявлено, що емоційний інтелект кожного працівника зокрема, а особливо лідера, є важливим чинником досягнення успіху організацією в цілому. Виокремлено критерії віднесення організації до емоційно інтелектуальної. Доведено, що вирішальним чинником у формуванні емоційно інтелектуальної організації є наявність емоційно інтелектуальних лідерів та спрямованість стратегії організації на розвиток емоційного інтелекту та компетентності персоналу.

емоційний інтелект, емоційна компетентність, емоційно інтелектуальний лідер, емоційно інтелектуальна організація

М.М. Корман

Тернопольский национальный экономический университет

Эмоциональный интеллект персонала как основа эффективного развития организации

В статье рассматривается взаимосвязь и взаимозависимость эмоционального интеллекта с эффективным развитием организации. Обнаружено, что эмоциональный интеллект каждого сотрудника, особенно лидера, является важным фактором в достижении успеха организации в целом. Выделены критерии определения эмоционально интеллектуальной организации. Доказано, что решающим фактором в формировании эмоционально интеллектуальной организации является наличие эмоционально интеллектуальных лидеров и направленность стратегии организации на развитие эмоционального интеллекта и компетентности персонала.

эмоциональный интеллект, эмоциональная компетентность, эмоционально интеллектуальный лидер, эмоционально интеллектуальная организация

Постановка проблеми. На сучасному етапі з'явилися нові процеси в політиці, економіці, духовному житті, які нерозривно пов'язані з новим розумінням людини, зі